

”Kön har ingen betydelse men könsblandning är bra”: ”könsgörande” i två professionella sammanhang

I artikeln visas hur läkare och socionomer ”gör kön” när de talar om sin yrkesvardag. I fokus står konstruktion av kön, profession och organisation i talet om ”den goda könsblandningen” och ”könsneutralitet”. KRISTINA ERIKSSON, MARIA ERIKSSON

I våra respektive avhandlingsprojekt i sociologi intervjuar vi läkare inom två specialiteter och familjerättssekreterare (de socialsekreterare som är specialiserade på frågor kring vårdnad, boende och umgänge). Båda projekten syftar till att bidra med ytterligare kunskap om bland annat könsskapande processer i organisationer.¹ Studierna och intervjuerna har haft olika fokus och har gjorts utan någon direkt inbördes relation, även om vi delar en socialkonstruktivistisk ansats (se nedan). Detta innebär vissa begränsningar och gör att studierna i en bemärkelse inte är jämförbara, men vårt syfte är heller inte att jämföra någon slags ”helhetsbild” av våra

respektive material. I stället ser vi just bredden i och kombinationen av våra material som en möjlighet att mer ingående lyfta fram och problematisera något av den mångfald könsskapande processer som pågår till vardags i två olika professionella och organisatoriska sammanhang.² Artikelns framställningsform, där material från två olika sammanhang läggs sida vid sida, möjliggör vidare kontrasteringar där likheter och olikheter framträder och kan problematiseras. Härigenom, samt genom våra analytiska frågor i dialog med det empiriska materialet, försöker vi bidra till kunskap som överskrider professions- och organisationsgränser.

Informanterna talar förvisso i och om två olika professionella och organisatoriska sammanhang, men förhåller sig i sina berättelser om sin yrkesvardag samtidigt till vissa gemensamma kulturella konstruktioner kring bland annat kön och profession.³ Så förhåller sig såväl läkare som familjerättssekreterare till exempel till ett professionellt ideal innefattande distans, objektivitet och neutralitet. Samtidigt talar de om könsblandade arbetsplatser och arbetsgrupper i närmast uteslutande positiva ordalag. Både läkare och familjerättssekreterare tycks alltså å ena sidan utgå från att kön inte spelar någon roll i professionella sammanhang. Å andra sidan förhåller de sig till en föreställning om positiv könsblandning, vilken ju förutsätter kön(solikhet); alltså "kön spelar ingen roll, men kön spelar roll", något som vid en första anblick kan tyckas paradoxalt. I denna artikel tittar vi närmare på hur kön, profession och organisation konstrueras i informanternas tal om den "goda könsblandningen" och "könsneutralitet". Det övergripande syftet är *att analysera hur informanter från två professionella grupper "gör kön" när de talar om sig själva som professionella och om sina respektive professionella sammanhang*.⁴ Vårt analytiska fokus är följaktligen hur kön konstrueras i relation till profession och organisation i informanternas berättelser. Dessa berättelser förstår vi som organisationsskapande praktiker och det är just tal om den goda könsblandningen och könsneutralitet som är vår analytiska ingång. Vi vill bidra till fördjupad kunskap om tätt sammanvävda köns-, organisations- och professionsskapa(n)de processer genom att analysera hur könsneutralitet och den goda könsblandningen konstrueras och relateras till varandra.

Medan könsneutralitet som ideal organiseringsprincip möjligen är att vänta i en pro-

fessionell och organisatorisk kontext, har vi överraskats av hur informanterna på olika sätt framhåller könsblandningens självklart positiva status. Under förutsättning att vi accepterar könsneutraliteten som självklar, skulle en tänkbar startpunkt för artikeln kunna vara *könsblandningens* plats i de professionellas berättelser. I likhet med många andra köns- och organisationsteoretiker är vi dock kritiska till könsneutralitetens mer eller mindre förgivettagna status i professionella och organisatoriska kontexter.⁵ I vår analys håller vi därför istället samman och analyserar konstruktioner av könsneutralitet och könsblandning i relation till varandra och visar hur dessa konstruktioner ingår i intrikata köns- och maktkonstituerande processer.

Efter en inledande diskussion av artikelns analytiska riktlinjer, diskuterar vi hur könsneutralitet och könsblandning konstrueras i relation till varandra med exempel hämtade från intervjuer med familjerättssekreterare. I detta avsnitt fokuseras hur informanterna gör kön relevant och irrelevant, likt och olik, och hur "könsgörandet" ingår i professions- och organisationsskapande processer. I det andra empiriska avsnittet exemplifierar vi hur föreställningen att "kön spelar ingen roll, men kön spelar roll" kommer till uttryck i läkarmaterialet. Därefter gör vi en närläsning av ett exempel från läkarintervjuerna och analyserar hur heterosexualisering och homosocialisering ingår i ovannämnda processer. Då vi menar att också berättelsekontexten är avgörande för hur utsagor relaterade till kön och profession ska tolkas väljer vi att citera informanterna relativt utförligt. Genom denna framställning vill vi visa på några olika sätt att tolka och presentera intervjumaterial, lyfta fram variationsbredden av könskonstruerande processer, samt ge exempel på hur ett "fall" av köns-

görande kan analyseras mer ingående. Avslutningsvis lyfter vi fram och utvecklar några av artikelns huvudpunkter och diskuterar könsgörande i relation till förändring och stabilisering.

Analytiska riktlinjer

Vi delar och skriver artikeln utifrån förståelsen av att kön, organisation och profession är något som görs i och genom vardagliga praktiker. På ett mer allmänt plan kan vår teoretiska ansats alltså hänföras till den breda socialkonstruktivistiska fåran (se Järvinen & Bertilsson 1998). Mer preciserat har vår förståelse av köns-, organisations- och professionsgörande inspirerats av och utvecklats i förhållande till bland annat interaktionistiska, etnometodologiska och hermeneutiska perspektiv. Det gäller inte minst betoningen av aktörsperspektiv, meningsskapande och rutinerade interaktioner. Vi är dock även inspirerade av mer så kallade postmoderna och dekonstruktivistiska ansatser (jfr Widerberg 1996). Här är inte plats för någon fördjupad diskussion och metateoretisk positionering, men vi vill påpeka att vi i analysen har funnit det fruktbart, och därför tillåtit oss, att hämta redskap från såväl modernt som postmodernt håll (jfr Korvajärvi 1998).⁶

Vår förförståelse är vidare relaterad till bland annat professions-, organisations- och könsforskning. Var och en av dessa forskningstraditioner är omfattande och här saknas utrymme till någon ingående redogörelse av dessa.⁷ Vi vill dock skissera några paralleller mellan fälten och på så sätt kontextualisera vår egen könsförståelse.

En rörelse som märks i professions- och organisationsforskning är den bort från universella, funktionalistiska systemansatser, eller från ett "funktionalistiskt harmoniperspektiv", mot ansatser där större hänsyn

tas till organisationers och professioners specifika kontext (Hugemark 1994:44. Jfr Brante 1987a). Perspektivskiftet kan något förenklat sägas innebära ett skifte i fokus från enhetlighet till mångfald, från harmoni till makt och konflikt, från det formella till det informella, från struktur till kultur. Parallellt med det större intresset för professioners och organisationers kultur(er) märks också ett ökat intresse för kön.⁸

Könsteoretiska forskare har problematiserat och kritiserat professions- och organisationsforskningens könsblindhet.⁹ Utifrån olika perspektiv har de utvecklat rik kunskap om och förståelse av kön inom organisations- och professionsforskning,¹⁰ vilket alltså har skett i relation till ett ökat intresse för kultur(er). Olika kulturella förklaringsmodeller har utvecklats och fortsätter att utvecklas med forskningen på området.¹¹ Två huvudriktningar kan skönjas där den ena riktningen karakteriseras av ett fokus på vad kvinnor/kvinnligt (och män/manligt om än i betydligt mindre utsträckning) "är" och vad de(t) gör i och med profession och organisation, ledarskap, arbetsklimate etcetera. Den andra riktningen, vilken vuxit sig allt starkare, tar sin utgångspunkt i hur kön(-srelationer) "görs" i organisatoriska och professionella sammanhang.¹² I föreliggande artikel är vår utgångspunkt ett sådant "doing gender"-perspektiv, i vilket alltså (inter)aktion och meningsskapande processer står i fokus (Korvajärvi 1998. Jfr West & Zimmerman 1987).

Doing gender – att göra kön

Teoretiska och metodologiska inspirationskällor för vårt arbete är bland andra Eva Lundgren (1993, 2001), Silvia Gherardi (1994 & 1995) och Päivi Korvajärvi (1998).¹³ I likhet med dessa teoretiker förstår vi kön som socialt konstruerat i och genom proces-

ser som har såväl föränderliga som mer stabila inslag (jfr Winther & Phillips 2000). Kön görs och förändras följaktligen, om än inte entydigt, lättvindigt och snabbt, men alltid i förhållande till en kontext som kan vara mer eller mindre hindrande respektive möjliggörande.¹⁴ Med denna utgångspunkt vill vi undvika att låsa fast betydelsen av kön till något slags essentiella egenskaper, men ändå hålla kvar en förståelse av könskonstruktioner som ofta seglivade och svårföränderliga fenomen (Lundgren 1993, Kvande 1998a). Detta söker vi göra med hjälp av bland annat några av Gherardis analytiska redskap. För att fånga både förändring och stabilitet i könsordning(ar) använder sig Gherardi av begreppen *ceremoniellt* ("ceremonial") och *återställande* ("remedial") arbete. Enligt Gherardi är kvinnor och män i organisationer engagerade i ett ceremoniellt arbete: vi representerar på ett passande sätt vår könstillhörighet, förväntar oss att andra ska bekräfta densamma, samt legitimerar dessa ceremonier med "lämpliga diskursiva strategier" (Gherardi 1994: 599. Jfr Goffman 1959). Men då den symboliska ordningen hotas eller bryts ägnar vi oss åt återställande arbete. Detta arbete består av ritualer som stödjer den symboliska ordningen, och reparerar avvikelser från samma ordning – samtidigt. Gherardis begrepp tydliggör hur könade och könande organisations- och professionsskapande processer kan överskrida könsordningen och återskapa densamma – samtidigt (jfr Lundgren 1993).

En annan viktig utgångspunkt i artikeln är att kön är "en kulturell dynamik som formas, omskapas och förnyas genom [människors] interaktion som en oskiljaktig del av den sociala ordningens reproduktion" (Højgaard 1997, vår översättning). Könsskapande processer är del i skapandet av social ordning,

också i organisatoriska och professionella sammanhang. När informanterna gör kön, gör de också organisation och profession och vice versa (Acker 1990, Gherardi 1994, Eriksson 2001a). I detta processperspektiv konstituerar och konstitueras kön, organisation och profession i relation till varandra i och genom informanternas sociala praktiker. Hur detta kan ta sig uttryck är dock en empirisk fråga.

En viktig social praktik är talet (Korvajärvi 1998, Ganetz 1998) – tal både i bemärkelsen det professionella talet i konkreta professionella kontexter och om det professionella sammanhanget. Vi förstår alltså talet som en (av flera) organisationspraktik(er), som social handling. Tal som social praktik är en viktig del i det vi kallar informanternas individuella professionella projekt: "läkar-skapande" respektive "socio-nom-ering".¹⁵ Genom talet om respektive professionella och organisatoriska sammanhang gör informanterna sig själva professionella och vi ser intervjusituationen som en arena för läkarskapande och socionomering. I läkarskapandet och socionomeringen förhåller sig informanterna explicit och implicit till en kollektiv representation av sin respektive profession, vilken bekräftas och också kan utmanas genom den enskilda informantens skapande av sig själv som professionell. Projektet inbegriper också att göra, tillägna sig och av andra tillerkännas ett fullvärdigt professionellt medlemskap, vilket innebär att informanterna förhåller sig till vissa mer eller mindre uttalade professionella normer och regler.

Att göra kön relevant och irrelevant

I detta avsnitt fokuseras hur informanterna gör kön relevant och irrelevant, likt och olikt, och hur "könsgörandet" ingår i professions- och organisationskapande processer med

exempel hämtade från intervjuerna med familjerättssekreterare. I dessa är den tvåkönade arbetsstyrkan ett återkommande tema. Det ska "helst" vara en man och en kvinna som är samtalsledare vid samarbetsamtal.¹⁶

Ja, det är, det – är framförallt av psykologiska skäl. För mannen. Därför att... det är nämligen så här, att jag tror egentligen inte att män säger andra saker. Än vad vi kvinnor gör. Men när det sägs av en man, då får det en annan effekt. Framförallt för mannen i paret. [...] Det har en psykologisk effekt då. Socialtjänsten är ju en kvinnovärld. Det är ju bara att konstatera att så är det. Särskilt invandarmän från patriarkala kulturer kan ha dålig tilltro till kvinnor. Kvinnors förmåga. Tyvärr. Men, jag menar, när jag jobbar ihop med en man, vilket har hänt vid ett fåtal tillfällen tyvärr för de är sådan bristvara, så säger ju han precis samma saker som jag gör. Men blir bättre lyssnad på (Familjerättssekreterare, kvinna).

Av "psykologiska" skäl i förhållande till manliga brukare bör det alltså vara manliga familjerättssekreterare med vid samarbetsamtal. Informanten ifrågasätter att män är annorlunda vad gäller kvaliteter som samtalsledare, i betydelsen vad de säger. Hon menar tvärtom att män säger samma saker som hon gör. Inte heller vad gäller utredningar görs utredarens kön relevant. Informanten menar att "utredning är mycket ett hantverk. Det tycker jag att man kan göra själv". Genom att hon kontrasterar utredning (som är ett hantverk man kan göra själv) mot samarbetsamtal (där man bör vara två kön) implicerar hon dels att hantverket inte har något med könade egenskaper att göra, dels att kön inte heller är relevant vid utredningar "av psykologiska skäl".

I berättelsen gör informanten kön irrelevant vad gäller professionella kvaliteter, men gör samtidigt kön relevant vad gäller *villkor* i arbetet med samarbetsamtal. Vi vill här lyfta

fram kontextens betydelse för vilket tolkningsperspektiv informanterna använder då de berättar om sin yrkesvardag (jfr Søndergaard 1994, Haavind 2000, Lundgren & Eldén 2001). Såväl utredning som samarbetsamtal innebär konkreta möten med brukare, men dessa möten har olika syften då samarbetsamtalen förutsätts påverka brukarna, medan utredning förstås som insamlande av information. Kön görs relevant och irrelevant beroende på vilken aspekt av arbetet som står i fokus. Växlingarna mellan olika tolkningsperspektiv är i berättelserna frekventa, subtila och samtidigt självklara: det framstår som att informanterna relativt lätt byter eller kombinerar perspektiv. Informanten ovan gör kön irrelevant då hon talar om sig själv som individuell utredare. Då hon talar om mötet med (heterosexuella) föräldrapar i samarbetsamtal gör hon sig själv både könad och (köns)neutral – samtidigt.

Familjerättssekreteraren gör förvisso kön relevant i relation till sin arbetssituation som kvinna, men gör samtidigt kön irrelevant som villkor i den *svenska kulturen*: hon framhåller att kvinnors villkor skiljer sig från mäns framförallt i möte med "invandarmän från patriarkala kulturer". Härigenom impliceras att svenska män är annorlunda och inte lika patriarkala. Svenska män görs mer jämställda. Informanten konstruerar alltså "svenskhet" i överensstämmelse med en jämställdhetsnorm, och (åter)skapar samtidigt en hierarkisk ordning mellan den egna (köns)kulturen och "andra" kulturer (Eriksson 2001a). Exemplet pekar på betydelsen av begrepp som kan fånga att könade och könande professions- och organisationsprocesser också sammanflätas med andra processer (Acker & van Houten 1999, Hearn & Parkin 2001). Att göra kön innebär i det här fallet också att göra etnicitet.¹⁷

Att göra likt och olik

Vi menar att den tvåkönade arbetsstyrkan framstår som positiv i relation till en förväntan om *olikhet mellan könen och likhet inom könen*: en föreställning om att det är lättare för män att förstå och förstås av män, och lättare för kvinnor att förstå och förstås av kvinnor. Också informanter som problematiserar dessa föreställningar – ”det är inte alls så att man alltid känner sympati med kvinnor” – (åter)skapar det vi vill kalla en kulturellt hegemonisk könskomplementaritet. *Talet om* hur viktig den tvåkönade arbetsstyrkan är kan tolkas som en del i (åter)skapandet, ”görandet” av kön som skillnad, som ett ceremoniellt arbete (Gherardi 1994. Se Eriksson 2001a). ”Olikheten” har könade implikationer för såväl relationer inom gruppen familjerättssekreterare som mellan professionella och brukare. I kvinnors och mäns förväntade olikhet ingår att ha olika perspektiv och språk. För de kvinnliga familjerättssekreterarna blir det därför viktigt att lära sig ”mäns språk”. Kvinnliga familjerättssekreterare utgår ifrån att de måste anstränga sig för att förstå män. Kvinnor förutsätts däremot bli förstådda bara för att de är kvinnor. Vidare kan en föreställning om att män kan känna sig ”drabbade” i mötet med en kvinnodominerad myndighet öppna för en kompensatorisk praktik där kvinnliga familjerättssekreterare främst har fokus på mäns upplevelser (Eriksson 2001a). Normen om en tvåkönad arbetsstyrka gör också kårens män till ”en bristvara” och de blir mycket efterfrågade.

Resonemanget ovan pekar på hur kontexten kring kvinnors och mäns socionomerings är könad och vi vill här ge ytterligare ett par exempel på vad en könad kontext kan betyda för socionomerings.

Men jag ser inte, om jag tittar på facit i efterhand, hur det har gått liksom, vilken kontakt jag har etablerat med föräldrarna, så tror jag att jag jobbar på ett sätt som gör att jag ändå inte har svårt att etablera relation till män. Det beror dels på mitt arbetssätt, dels beror det på vilken person jag är. Jag är en pappas flicka, så jag har lätt för att förstå män, om man säger så. Lätt för att... lätt för att... förstå deras språk (Familjerättssekreterare, kvinna).

Informanten menar att hon kunnat etablera en bra kontakt med män, *trots* att hon är kvinna. Hon förhåller sig här till att hennes kön kan vara negativt i mötet med män. Kvinnlighet – att tala ”kvinnors språk” – blir något problematiskt och hon menar att det är för att hon är en ”pappas flicka”, som hon har lyckats etablera en bra relation med män, vilket är en förutsättning för att göra ett bra jobb. Informanten gör sig till en specifik typ av kvinna, en ”pappas flicka” och vi tolkar detta som en del av hennes individuella professionella projekt: ett projekt som är både könat och könande (se också Eriksson 2001a:19ff).

På den explicita frågan om hur det är att vara man och jobba med familjerättsliga frågor svarar en av de intervjuade männen:

Ja, jo, man kan ju fundera om vi är riktiga män, vi som jobbar med det här. [...] Hur är det då att vara man inom ett typiskt, eller inom ett kvinnodominerat yrke? (paus) Ja, jag tycker att det är jättebra. För jag ser inte det här som ett, jag ser inte det här som ett kvinnojobb, [...] det här har inte med kön att göra, utan det här är... ett mänskligt arbete. Och jag tror att det finns oerhört många fördelar i... på det sättet att många kvinnor och många män ser det här som en oerhörd tillgång. Tänk att få möta en man som förstår allting (Familjerättssekreterare, man).

Informanten förhåller sig först till att han är ”avvikare” i ett kvinnodominerat samman-

hang, och använder sig här av ett könsdikotomiserande tolkningsperspektiv där yrket kopplas till kvinnlighet och hans manlighet kan ifrågasättas. Lite längre fram i intervjun omtolkar han vad kvinnodominansen betyder och framhåller i stället jobbet som "mänskligt". Vi tolkar det som att informanten kopplar professionen till det "mänskliga" och det har i hans förståelse inte med kön att göra (könsirrelevantisering). *Samtidigt* menar han att det är en fördel att vara man i mötet med brukare (könsrelevantisering). Informanten växlar här mellan att göra kön relevant och irrelevant (*jfr* ovan) och vi förstår det som att den könade kontexten har konsekvenser också för denna informants könade individuella professionella projekt. Märk väl att informanten inte förstår sitt (manliga) kön som problematiskt i mötet med "det andra könet". Han uttrycker i stället att det är en tillgång att vara man i mötet med såväl kvinnor som män.¹⁸

Könsneutralisering och könsbalansering

Den norm för professionalitet som kommer till uttryck i intervjuerna kan sägas ha neutralitet som utgångspunkt (*jfr* Holmberg & Bender 1998, Bender 1999:99). En informant menar att partiskhet är något man bör "komma runt" i utredningssituationen. Som utredare är hon "väldigt neutral" i sitt förhållningssätt och hon säger att båda (parterna) "har rätt att uttrycka sin åsikt". Informanten förutsätter att ett neutralt förhållningssätt ger henne bättre information under det informationssamlade som ingår i utredningsarbetet. Det neutrala informations-samlandet blir med andra ord *förutsättningen* för att hon ska kunna göra en riktigt bedömning av vad som är bra för barnet i fråga. Hon organiserar också sitt arbete så att hon kan undvika misstankar om partiskhet:

Skulle pappa inte sitta i rummet när jag pratar med mamma om det våld som har förekommit där, då skulle han ju lätt kunna tro att jag bara köper hennes version av allt som har hänt. Men eftersom han sitter i rummet och jag nästa gång kommer att prata med honom om samma sak, så kommer jag runt partiskheten (Familjerättssekreterare, kvinna).

I andra delar av intervjun menar informanten att kvinnor och män är "parter på lika villkor" i mötet med henne, implicit även när det finns en historia av våld från mannen. Att mannen misshandlat kvinnan konstrueras med andra ord som irrelevant för deras respektive situation under utredningen och i mötet med en neutral utredare. Neutralitet förstås som professionell oavsett vad parterna har för inbördes (makt)relation och situation utanför samtalen med utredaren. Partiskheten informanten vill undvika handlar i citatet ovan om att ta parti för kvinnan. Arbets sättet att ha båda parterna i rummet samtidigt, tycks vidare vara bra särskilt i relation till män: de får inga fantasier om att hon tar parti för kvinnan. Trots att det professionella förhållningssättet förstås som könsneutralt av informanten, tolkar vi det i det här sammanhanget som i första hand anpassat till mäns situation och upplevelser (*jfr* Holmberg & Bender 1998:121).

Vad gäller samarbetsamtal förstår informanter som sin uppgift att skapa balans i föräldraparet där det finns en konflikt: balans mellan de olika parternas positioner, upplevelser och perspektiv. En tvåkönad arbetsstyrka ger större balans mellan könen i mötet med brukare som underförstått består av heterosexuella föräldrapar. För att kunna göra ett bra jobb är det viktigt att ha tillgång till både "den manliga och den kvinnliga koden", som en av informanterna uttrycker det. Vi tolkar det som att den tvåkönade arbets-

styrkan kan uppfattas som mer neutral än en som är dominerad av kvinnor. I det här sammanhanget symboliserar mäns närvaro med andra ord neutralitet och gör att arbetsstyrkan därmed uppfattas som mer professionell.

Professionalisering och maktirrelevantisering

Av resonemanget ovan framgår att en del informanter gör (köns)makt och våld irrelevant för utredningssammanhanget. Andra informanter gör i stället mäns våld och maktasymmetri till en central fråga och för dem blir tanken om balans problematisk:

Det här med att vara opartisk i utredning [...] Och andra sidan tänker jag, det [våld] är ju ett brott. [...] det hör ju till vår socialarbetarroll att stötta de som inte har det så bra. Och då kanske båda två har det dåligt, men kvinnan har det sämre [...] Och det är inte vår sak att sitta där och säga att allting ska väga jämt inte [...]. Det är ju som en konstlad situation att tro att, att vi måste vara likadana mot båda två. Helt och hållet. Om vi stöttar henne måste vi också stötta honom lika mycket (Familjerättssekreterare, kvinna).

I vår tolkning finns en dubbelhet hos de informanter som väljer att explicit ta parti för misshandlade kvinnor. En kvinnlig informant menar till exempel att det är lätt att se utsatta kvinnors situation och behov, och hon säger att hennes empati för kvinnorna gör att männen ibland kan tycka att hon tar parti. När hon å andra sidan pratar om att vara en professionell utredare innebär professionaliteten att hon skildrar "bådas verklighet och bådas uppfattningar". I förhållande till neutralitetsnormen blir hennes stöd till kvinnor problematiskt: att visa empati kan leda till "att ta parti" och bli "oprofessionell". Informantens strategi för att göra sig professionell, *trots* hennes empati för misshandlade kvinnor, är att tala om att

hon är "väldigt strukturerad" och "hålla isär bitar". Empati kontrasteras här mot "opartiskhet" och att göra ett professionellt jobb. Detta tolkar vi i linje med Ulla Johanssons resonemang om att värden och egenskaper som traditionellt sett varit förknippade med män och manlighet, till exempel rationalitet, depersonifiering, distans (det som med Connells ord kan förstås som en historiskt specifik form av hegemonisk maskulinitet), uppvärderas, medan de som (traditionellt) förknippas med kvinnlighet, till exempel medkänsla, närhet, intimitet, nedvärderas i den offentliga sektorn (Connell 1995, Johansson 1997:283ff).

Neutralitet tycks vara särskilt starkt kopplad till situationen som utredare och i intervjuerna kontrasteras rollen som utredare mot rollen som stödperson och/eller behandlare, vilka till skillnad från utredaren kan ge stöd till utsatta kvinnor.¹⁹ Mot bakgrund av utvecklingen under 1990-talet kan betoningen av neutralitet och rollen som utredare tolkas som en professionell avskiljningsstrategi mot såväl frivilligarbetare som andra socialarbetare (Witz 1992).²⁰

Då enskilda informanter gör profession och organisation genom att betona opartiskhet, neutralitet och rollen som utredare, så gör de också kön på ett specifikt sätt. Att vara "opartisk" i meningen att inte ta ställning till kvinnors berättelser om våld, kan knappast sägas vara neutralt och öppnar för en praktik som upprätthåller de asymmetriska relationerna och i värsta fall möjliggör fortsatta övergrepp från mannen (Holmberg & Bender 1998, Bender 1999, Eriksson 2001a). Detta kan också få förödande konsekvenser för de barn vars intressen familjerättssekreterarna är satta att bevaka (Eriksson & Hester 2001, Hester & Radford 1996). Socionomering kan med andra ord vara ett

sätt varigenom familjerättssekreterare gör asymmetriska (köns)relationer i mötet med brukare (Eriksson 2001a).

Heterosexualisering...

I detta avsnitt diskuterar vi paradoxen ”kön spelar ingen roll, men kön spelar roll” i relation till en inomprofessionell läkarkontext. Fokus är här på antagandet om den goda könsblandningen i betydelse av *heterosexualisering*, samt på hur heterosexualisering är relaterad till (manlig) homosocialisering.

Det är ju så att inga arbetsplatser som är enkönade blir lika bra som där man har en blandning av könen. [...] Man ser på frågor och problem från olika synvinklar om man är man eller kvinna. Och sen finns ju det här lite grand, det sexuella spelet mellan kvinnor och män på arbetsplatsen som kan vara en stimulans. [...] Jag tror man har roligare om man har specialiteter där det finns både kvinnor och män... (Avdelningsläkare i gynekologi, kvinna).

Samtidigt som informanterna framhåller könsblandning – här alltså ”det sexuella spelet” – som något självklart och positivt, impliceras könsneutralitet i såväl manliga som kvinnliga informanters berättelser.

Upplevde du att manliga och kvinnliga kandidater bemöttes på olika sätt?

Nej, ingenting alls.[...] Jag tror snarast att de kvinnliga kandidaterna blir gynnade beroende på att de flesta manliga lärarna, de flesta lärarna har varit män och de är mer fascinerade av kvinnliga doktorer, så jag tror på många sätt att kvinnorna har det lättare i jämförelse med männen.

Hur menar du då, fascinerade...?

Ja, det är ju dels det här samspelet mellan könen. Och lärarna hade ett visst övertag som utbildade läkare, och det är ju det mål som vi allesammans... Samtidigt var det väl några flickor som blev småförtjusta i lärarna och det

gjorde en viss symbios (Överläkare i gynekologi, man).

Inledningsvis spelar kön ingen roll för att senare spela roll – till kvinnors fördel.²¹ Informanten förhåller sig till normer om könsneutralitet men argumenterar huvudsakligen mot en könspolitisk tolkningsram om kvinnors underordning och mäns överordning. Kvinnliga kandidater gynnas istället av ”samspelet mellan könen” – ett samspel som framställs som självklart. Uttrycket rymmer en implicering av heterokomponerade professionella könsrelationer som potentiellt sexuella. Samma förståelse – kvinnliga kandidater gynnas – förekommer i kvinnliga läkares berättelser på en generell nivå. En kvinnlig avdelningsläkare hävdar att så är fallet, men på frågan om hon själv stött på ovälkomna sexuella närmanden ger hon exempel på detta från just kandidattiden och menar att man då är särskilt utsatt som kvinna. På en mer situationsförankrad berättelsenivå konkretiseras aspekter av förväntad sexuell tillgänglighet på ett sätt som alltså utmanar föreställningen om att ”samspelet mellan könen” är alltigenom gynnsamt för kvinnliga kandidater.

Heterosexualiseringens centrala betydelse och samtidigt förgivettagna status har blivit tydlig för oss efter läsning och sökande efter könade betydelser ”på kryss och tvers av personer och situationer” i läkarmaterialet (*jfr* Haavind 2000). Vi menar att heterosexualiseringen kan tolkas i relation till informantens läkar- och könsskapande projekt. Nedan följer en mer ingående analys av hur detta kan komma till uttryck i ett enskilt ”fall”, nämligen i avdelningsläkaren och kirurgen Claes berättelse. Det mer generella (heterosexualiseringsprocessen) framträder här genom det specifika (Claes förhållnings-sätt till densamma).

När du gick din utbildning, upplevde du att kvinnliga och manliga studenter behandlades på likvärdigt sätt?

(Tystnad) Jaa, det där... Det är en lätt fråga att ställa men som också är svår att svara på. Alltså jag tror att man är naiv om man påstår att människor i sitt kön blir bemötta på samma sätt... Jag tror inte vi som människor, liksom djur, behandlar inte varandra på samma sätt. Man till man, man till kvinna, kvinna till man, kvinna till kvinna, de fyra relationerna är väldigt olika... Språket är olika, sättet att vara olika. Pratar en man till en kvinna eller en kvinna till en man så finns det ju oftast en... olika grad av ska vi säga sexuell underton eller vad det nu handlar om. Det finns alltid mer eller mindre i det där och olika människor spelar lite olika mycket på den relationen åt båda håll. [...] Ja det är ju helt klart att det blir naturligtvis olika... ibland alltså... rättvist tror jag, men vi behandlas lite olika ändå... ingångsmässigt. [...] Jag har aldrig sett något urtypiskt exempel öppet när man eller kvinna i överordnad ställning har dunkat på eget eller annat kön på grund av kön alltså... och det brukar oftast bero på prestation...

I Claes berättelse görs heterosexuell spänning mellan män och "det motsatta könet" ständigt närvarande och tillgängligt för människor att ta i bruk. De "sexuella undertonerna" får här status av att vara självklara och de naturliggörs genom sammankopplingen av människors och djurs handlingar. Claes betoning av kvinnliga kandidaters fördelar "ingångsmässigt" kan förstås som relaterat till kulturella normer kring kön och sexualitet. Sexuella undertoner är här kopplade till könade över- och underordningssymboler, där relativa ålders- respektive positionsrelationer mellan män och kvinnor erotiserar – en slags "erotisering av de sociala maktrelationerna" (Bartky 1990:51. *Jfr* Liljeström 1990, MacKinnon 1987). Relationen kvinnlig kandidat–manlig överordnad läkare är

den relation som mest påtagligt sexualiseras i intervjuerna, förutom den mellanprofessionella relationen manlig läkare–kvinnligt biträde/sjuksköterska.

Att kvinnliga kandidater gynnas blir för Claes en självklarhet genom den naturliggjorda heterosexuella laddningen han tillskriver kvinna-man relationer. Men några konkreta exempel på hur detta kan ta sig uttryck kan han inte ge. Inledningsvis tar han i bruk ett tolkningsperspektiv där kvinnor och män är olika och där dessa olikheter genererar sexuella undertoner. Den täta kopplingen mellan kön och (hetero)sexualitet som återkommande konstrueras kan förstås som en konstitutiv kulturell regel – en sådan regel vi inte tänker om, men utifrån (Lundgren 1993. *Jfr* Bourdieu 1977, Butler 1990). I citatets senare del förhåller Claes sig till professionella normer om könets irrelevans och meritokrati, "det brukar oftast bero på prestation". På en generell berättelsenivå återskapar och "hyllar" Claes kulturella hegemoniska könsföreställningar, samtidigt som innebörden av kön kan tyckas mindre statisk i relation till hur han förstår och erfar sin professionella vardag (*jfr* Gherardi 1994, Højgaard 1997). Det vi dock vill lyfta fram är hur kön och heterosexualitet vävs samman, samtidigt som de görs till något annat än profession.

... och homosocialisering

I sin berättelse förhåller sig Claes till *två* typer av relationer, nämligen man-kvinna relationen och man-man relationen. I hans berättelse görs *heterosexualitet* och manlig *homosocialitet* till konstituerande grunder i dessa relationer (*jfr* Kanter 1977, Lindgren 1992, Andersson 2001b). Konkurrens såväl som kollegialitet blir i intervjun konstituerande inslag i manliga läkares relationer till varandra, på motsvarande sätt som relationer mel-

lan (överordnade) manliga läkare och (underordnade) kvinnliga läkare omtalas i heterossexualiserade termer. Claes fortsätter:

Jag tror att du får mera dunk om du är kille. Om du är i en hård värld, det vill säga kirurgins värld och du är kille och gör bort dig, då tror jag du får mer dunk av dina manliga kollegor, än de manliga kollegorna ger kvinnan dunk... själslig dunk va eller tillsägelse... faktiskt. Man-man relationen är ju faktiskt ganska, den är ju tuffare tror jag, den mjukas upp direkt av att en kvinna är inne i någon av axlarna...

Att manliga läkare behandlas tuffare än sina kvinnliga kollegor, i synnerhet inom kirurgi, relaterar Claes till den "hårda" kirurgvärlden och den tuffa man-man relationen. Den tuffa man-man relationen och den hårda kirurgvärlden kontrasteras mot den "mjuka" kvinna-man relationen.²² Claes gör här läkarrummet manligt genom associationen mellan kirurgins värld och man-man relationen – båda är hårda och tuffa²³ – och genom att han skapar en annorlunda, "kvinnlig" och potentiellt heterossexualiserad motbild. Kirurgin blir manlig och kvinnor avvikelser när Claes skriver in man-man relationen och sig själv i en manlig professionell kontext. Detta exemplifierar hur Claes läkarskapande projekt också kan förstås som ett manlighetsprojekt.

Claes hävdar följaktligen att det heterossexuella spelet ger kvinnor fördelar, men menar samtidigt att när man ska "upp till bevis" krävs andra saker för en professionell karriär.

[O]m vi tar AT- och tidig ST-utbildning, specialistutbildningen då är det så här att tjejerna har lättare att komma in i initialfasen... söta, gulliga, snygga, vackra, rara, vad du vill va, kommer in i en grej där männen sträcker på sig för att okey liksom det är en ny hona i gänget [...] Och det har jag hört många exempel på... "Nu ska vi se vad du får göra." Okey,

det är initialfasen, den är gyllene bättre för kvinnor, speciellt för dom som ser bättre ut, i en mansdominerad värld.[...] Men sen ser man ganska snart att det lönar sig på ett sätt att vara man, för att männen ställer upp lite mer på den här kravfyllda världen, tycker jag generellt sett, spåka sig och asketiska...ställa upp "Javisst för fan. Javisst, det är ju bara fredag. Ja, det fixar jag." Och de tjejer som ställer upp de är ju lite mer, de behöver inte vara manliga i sitt sätt men de köper det här lite manliga ställa upp-konceptet som jag tycker oftast kvinnor generellt sett inte har...

Claes relaterar tjejernas initialt lättare situation till deras utseende och deras karriärmöjligheter konstrueras som betingade av männens blickar och bedömningar. Det som de unga tjejerna initialt kan tjäna på sitt utseende, (för)tjänar männen senare genom sitt sätt att vara. I kirurgins "kravfyllda" värld är män mer villiga än kvinnor att efterkomma de krav som ställs. "Ställa upp-konceptet" gör Claes här manligt, i relation till de krav som ställs på den läkarprofessionella arenan. Claes förhåller sig till kulturella normer för kön; kvinnor ska se bra ut, medan män "ställer upp" för sina manliga kollegor. Männens möjligheter och handlande (aktivitet) förstås i relation till ett professionellt sammanhang, medan kvinnornas möjligheter och varande (passivitet) konstrueras i förhållande till en heterossexuell kontext. Återigen konstrueras det professionella rummet, manlighet och män i likhet med och i relation till varandra. Kvinnor – som ser bra ut, men inte ställer upp – blir kontrastmarkörer (Lundgren 2001), varigenom likheten mellan profession, manlighet och manliga läkare konsolideras. Samma konstruktion förekommer också i kvinnliga läkares berättelser – även kvinnliga informanter är med andra ord delaktiga i att (re)producera samma ideal och manlig överordning.

Ovan har vi analyserat läkarskapande i relation till föreställningar om naturliga kön och en naturlig heterosexualitet. Genom att kön och heterosexualitet naturliggörs blir de en icke ifrågasatt del av ett läkarprofessionellt sammanhang, där kön samtidigt antas sakna relevans. Den typ av heterosexualisering som kommer till uttryck i berättelserna om hur kvinnliga kandidater (och läkare) gynnas, innebär en avprofessionalisering av desamma; de blir kontrastmarkörer genom vilka manliga läkares professionalitet bekräftas. Den professionella kontexten blir alltså manlighetskonnoterad: dels görs manligt liktydigt med det könsneutralt professionella, dels sexualiseras heterokomponerade professionella relationer. I en kulturell kontext där den professionella arenan är en del av det offentliga och heterosexualitet starkt associeras med den privata, privatiseras följaktligen kvinna-man relationen genom *kvinnans* närvaro i relationen. Detta kan jämföras med hur mäns närvaro gör en tvåkönad arbetsstyrka "professionell" bland familjerättssekreterarna. I läkarmaterialet (åter)skapas med andra ord hegemoniska kulturella föreställningar om det offentliga respektive det privata som organiserade utifrån olika logiker och normer (Pateman, 1989, Eriksson 1996).

Förändring och stabilisering

Vi har i diskussionen av våra respektive intervjumaterial ovan pekat på hur en förgivettagen komplementär tvåkönsmodell återkommer i informanternas förståelser (*jfr* Laqueur 1990). En komplementär könsdikotomi framstår som en kulturellt hegemonisk ram kring våra informanternas könsgörande och som en stabil förutsättning för de organisations- och professionsskapande processer vi diskuterat här.²⁴ Kön blir ald-

rig "likt": är det kön är det olikt och är det likt är det icke-kön. Stabiliteten kan också förstås i relation till en utbredd jämställdhet-sideologi där jämställdhet förstås mer i termer av att olika kön görs jämställda än i termer av att göra kön lika, det vill säga upphäva könsgränser (*jfr* Magnusson 2000).

Vår analys visar hur nära sammanflätade de köns-, organisations- och professionsskapande processerna är med en naturliggjord heterosexualitet, här i en inomprofessionell läkarkontext. Intervjuerna med familjerättssekreterare visar dock att samma tolkningsram finns tillgänglig även i deras professionella kontext. Till exempel omtalar en manlig informant sin "bästa kollega" i samarbetsamtal (där det bör vara två kön) som "min bihustru", varigenom samarbetsamtal explicit kopplas till en heterosexualiserad tvåkönsmodell. Bland familjerättssekreterarna återfinns annars en naturliggjord heterosexualitet framförallt i form av ett könskomplementärt föräldraskap som en förgivettagen förutsättning för arbetet. Vi går här inte närmare in på detta tema, men vill påpeka att de könade och könande organisations- och professionsskapande processerna också innebär att familjerättssekreterarna "gör" ett könat föräldraskap (Eriksson & Hester 2001).

Den heteronormativitet som präglar könskapande liksom organisations- och professionsskapande processer kan dock antas ha olika innebörd och betydelse för manliga och kvinnliga informanter. Heterosexualiteten görs till exempel meningsbärande på olika sätt i manliga respektive kvinnliga läkares berättelser (och betydelsen varierar också beroende på kontext). Vi tolkar det som att manliga läkare kan använda heterosexualiseringen som en särskiljande kontrasteringsstrategi då de gör sitt läkarskap (manligt) (*jfr*

Witz 1992). Även kvinnliga läkare gör heterosexuella relationer till ett "naturligt" inslag i organisationen och vi tolkar det som att också de kan använda heterosexualisering som en professionaliseringsstrategi. Samtidigt görs kvinnor som sägs ha sexuella relationer på jobbet till en motbild som kvinnliga läkare själva kan kontrastera sig emot. I kvinnors läkarskapande kan det alltså ingå att kontrastera sig själv mot "andra" kvinnor, och därigenom skriva in sig i professionen.

Kvinnliga läkares upprätthållande av en naturliggjord heterosexualitet i arbetet, bland annat framhållandet av flirten som övervägande positiv, kan tolkas som att de ägnar sig åt återställande arbete i Gherardis mening (Gherardi 1994 & 1995). Deras blotta närvaro i professionen bryter mot den könade (professions)ordningen och en kritisk röst om (hetero)sexualisering gör brottet än tydligare. När kvinnliga läkare framhåller flirten som självklart positiv och stimulerande återställer de däremot den heteronormativa ordningen.

I materialet finns dock även andra röster som mer explicit kopplar (hetero)sexualisering till kvinnors utsatthet. Utifrån deltagande observationer menar vi att dessa röster är starkt marginaliserade i den läkarprofessionella vardagen. Vi tolkar det som att den specifika intervjusituationen underlättat för informanter att ta denna tolkningsram i bruk.

Det finns även andra exempel på återställande arbete i våra material. Mot bakgrund av en könsordning med olika kön och manlig överordning kan till exempel det inledande citatet i avsnittet om familjerättssekreterarna tolkas som att informanten här ägnar sig åt återställande arbete. Den kvinnliga familjerättssekreteraren säger att hon "tror egentligen inte att män säger andra saker" än vad

kvinnor gör: hon ifrågasätter med andra ord att män skulle vara annorlunda och bättre. Att hon samtidigt framhåller att det som sägs får en annan *effekt* om det är en man som talar, kan tolkas som att hon, samtidigt som hon bryter mot ordningen, också bekräftar att det trots allt är viktigt att det är män med i samarbetsamtal, och hon bekräftar mäns högre status (*se* också Eriksson 2001a:18).

I både läkar- och familjerättskontexten återkommer en konstruktion av professionalitet karaktäriserad av en formell neutralitet (som inbegriper könsneutralitet), rationalitet, de-personifiering av de-kontextualisering. Vår tolkning av detta är att en historiskt specifik konstruktion av maskulinitet som en gång fick normera och definiera vad professionalitet "är" (bör vara), lever vidare i den svenska läkarkåren och i en svensk offentlig institution som familjerätten, där den får könade konsekvenser (*jfr* Johansson 1997, Savage & Witz 1992, Witz 1992). I berättelserna förekommer samtidigt antaganden om könsblandning som något positivt. Paradoxen – "kön spelar ingen roll, men kön spelar roll" – upplöses dels i det att kön konstrueras som något *annat* än kompetens och professionalitet, dels genom att *könsolikheter* konstrueras som bidragande till en professionell kompetens. Vare sig kön görs irrelevant eller relevant i relation till professionalitet, förblir frågan om könade makstrukturer en icke-fråga. Föreställningar om könsneutralitet och könsblandning vävs in i köns-, organisations- och professionsskapande processer, vilket bidrar till att könsmakt otydlig- och osynliggörs. Frågan om diskriminering av kvinnor blir till exempel en icke-fråga genom den förgivettagna föreställningen om ett "samspel" mellan män och kvinnor som otillbörligt gynnar kvinnliga kandidater. Vidare kan ett arbets- och förhållningssätt som

gynnar män som använt våld göras opartiskt och könsneutralt professionellt.

I den här artikeln har vi argumenterat för att vi på en analytisk nivå kan tala om kön både i termer av stabilitet och förändring. Artikelns fokus ligger dock huvudsakligen på stabilitet där vi har pekat på hur motstridiga föreställningar om kön görs på ett ganska likartat sätt i två skilda organisatoriska och professionella sammanhang (jfr not 4). Här har främst kvinnliga familjerättssekreterare och manliga läkare kommit till tals. Vi vill dock poängtera att både manliga och kvinnliga professionella i våra respektive material (åter)skapar manlig överordning och en manlighetskonnoterad professionalitet via konstruktioner av könsneutralitet och den goda könsblandningen på arbetsplatsen.

Samtidigt är det viktigt att se de könade och könande professionsskapande processerna i sitt specifika organisatoriska sammanhang. Det manlighetskonnoterade idealet framstår – inte helt oväntat – som relativt förgivettaget i den starkt mansdominerade kirurgiska läkarspecialiteten. Att en manskonnoterad professionalitet så tydligt återskapas också hos familjerättssekreterare (vars profession också kvinnokonnoteras, bland annat genom sin kvinnodominans) och i specialiteten gynekologi och obstetrik (där den relativa andelen kvinnor också är hög, ungefär 50 procent), kan på ett sätt tyckas mer paradoxalt. Men kanske är det så att den kraft med vilken samma ideal eftersträvas och återskapas i dessa sammanhang kan tolkas som ett uttryck för att kopplingen mellan professionalitet och män och manlighet här inte har samma självklara status; att detta ideal faktiskt är under förhandling. Kanske är själva ”görandet” av det manlighetskonnoterade professionalitetsidealet just ett tecken på att förgivettagna konstruktioner

utmanas (jfr Bourdieu 1977). För även om vi i artikeln ger färre exempel på hur informanter utmanar och bryter mot hegemoniska könskonstruktioner och normativa föreställningar om kön är det tydligt att det pågår ett förändringsarbete. Frågan är dock vilket utrymme det finns för alternativa och föränderliga könskonstruktioner i informanternas konkreta vardag, där alternativa och föränderliga (köns)konstruktioner görs till något annat än kön – till exempel till individuell personlighet eller professionalitet – och ”kön” förblir stabilt olikt.

NOTER

1. Kristina Erikssons avhandlingsprojekt behandlar bl.a. hur kön konstrueras i relation till en grupp professionella läkares (verksamma vid universitetssjukhus) ”läkarskapande” projekt. Förutom intervjuer med enskilda läkare inom specialiteterna gynekologi och obstetrik respektive allmänkirurgi inbegriper studien parintervjuer med läkare och deras sambos/partners samt deltagande observation. I Maria Erikssons avhandlingsprojekt undersöks bl.a. hur kön konstrueras i familjerättssekreterares arbete, särskilt i relation till mäns våld mot kvinnor. De flesta intervjuade sekreterarna är socionomer. I studien ingår även intervjuer med kvinnor som har erfarenheter av närstående mäns våld. Projektet ”För barnens bästa”. Kön, våld och föräldraskap vid skilsmässor och separationer” har mottagit stöd från Brottsofferfonden.
2. I artikeln fokuserar vi främst – men inte uteslutande – familjerättssekreterares tal om relationer till brukare, och läkares tal om kollegiala relationer. De mönster vi lyfter fram återkommer även i andra sammanhang i respektive material.
3. Vi går här inte närmare in på någon definition av profession. För en diskussion av olika definitioner och problem med att konstruera entydiga sådana, se t.ex. Brante (1987a), Witz (1992).

4. Läkarprofessionens längre historia av professionell status; stark inter- och intraprofessionell hierarki; samt tydlig manskonnotering utgör en kontext för läkarintervjuerna som påtagligt skiljer sig från kontexten kring intervjuerna med familjerättssekreterarna. Socionomprofessionen är ”yngre” (*jfr* Brante 1987b), med mindre etablerad professionsstatus och är idag kvinnodominerad numerärt sett.
5. Acker (1990), Kvande (1998a), Kvande & Rasmussen (1993, 1995), Wahl (1996), Egeland (2001).
6. Om vikten av att vid denna typ av mångperspektivistisk ansats utveckla en sammanhängande teoretisk ram där olika perspektiv formar och omformar varandra, *se t.ex.* Haavind (2000) och Winther Jørgensen & Phillips (1999).
7. För mer ingående redovisningar angående professionsforskning relaterad till kön, *se* Witz (1992), och Einarsdottir (1997). Angående organisationsforskning relaterad till kön, *se* Savage & Witz (1992), Roman (1994), Kvande (1998a, 1998b), Korvajärvi (1998), Sundin (1998).
8. Det handlar inte om något totalt systemskifte, utan olika ansatser förekommer parallellt och ges under olika faser, tider och sammanhang olika starkt förklaringsvärde och legitimitet.
9. Könslind organisations- och professionsforskning förekommer dock fortsatt. För exempel på könsteoretisk organisations- och professionsforskning som existerar parallellt med fortsatt könslind dito, *se* Acker (1990), Sundin (1998), Wahl (1992, 1996, 1998). Vårt intryck är vidare att könsteoretisk medvetenhet möjligen präglar dagens organisationsforskning i högre grad än professionsforskningen.
10. Exempel på internationella organisationsforskare som bidragit till denna utveckling är Kanter (1977), Cockburn (1983, 1991), Hearn & Parkin (1987), Hearn et al. (1989), Acker (1990), Adkins (1995), Williams (1995), Gherardi (1994, 1995). I ett nordiskt sammanhang kan Ressner (1986), Wahl (1992), Kvande & Rasmussen (1993, 1995), Roman (1994), Korvajärvi (1998), Sundin (1998), Alvesson & Due Billing (1999), Lindgren (1999) nämnas. Aktuella professionsforskare är bl.a. Florin (1990), Witz (1992), Öberg (1996), Einarsdottir (1997), Pringle (1998), Nordgren (2000).
11. För en genomgång av kulturbegrepp som tillämpats inom kultur- och samhällsvetenskap under senare decennier, *se t.ex.* Ganetz (1998:101ff).
12. *Se t.ex.* Witz (1992), Kvande & Rasmussen (1995), Acker (1999), Strandell (2000:107).
13. Exempel på arbeten där en ”doing gender”-ansats utvecklats är Kessler & McKenna (1978), Smith (1987), West & Zimmerman (1987), Acker (1990, 1992), Butler (1990), West & Fenstermaker (1993a, 1993b, 1995), Davies (1995), Reskin & Padavic (1994). För en ingående och bra redovisning och diskussion av olika ”doing gender”-perspektiv, *se* Korvajärvi (1998) och Kvande (1998b).
14. Giddens (1984), Lindgren (1999), Andersson (2000, 2001).
15. Om betydelsen av att utveckla begrepp som kan fånga nya perspektiv och tolkningsramar, *se* Thurén (1996), Søndergaard (1999), Erikson (2000) och Eriksson (2001).
16. Kommunerna är idag skyldiga att erbjuda samtal under sakkunnig ledning för separerade föräldrar som vill försöka komma överens kring gemensamma barn.
17. För en diskussion av begreppet etnicitet, *se t.ex.* Mirza (1997).
18. *Jfr* Schlytter som menar att den ”ideala socionomen” är en man (1999).
19. Distinktionen mellan utredning och behandling är inte oproblematiserad; det är inte vattentäta skott mellan utredning och samarbetsamtal, vilka av informanterna förstås som behandling. Neutralitetsprincipen är viktig även i relation till

- samarbetssamtal (jfr Eriksson 2001b, Hydén 2000).
20. Förändringarna i Föräldrabalken och Socialtjänstlagen under 1990-talet har lett till att familjerättssekreterare har fått utökade arbetsuppgifter och en alltmer central roll i konflikter kring vårdnad, barns boende och umgänge. Familjerättssektionerna bildade en egen riksförening i mitten av 1990-talet och denna organiserar idag åtminstone de flesta familjerättssekreterare som arbetar heltid.
 21. I intervjuerna förekommer också berättelser om manliga läkares fördelar, inte minst i relation till andra vårdkategorier.
 22. Den "mjuka" man-kvinna relationen kan förstås i relation till en med kvinnor associerad omsorgs- och sexuell tillgänglighet, se Brantsäter & Widerberg (1992).
 23. Intressant i sammanhanget är också att det begrepp informanten använder – "dunk" – är ett våldskonnoterat begrepp, vilket tydliggörs bl.a. av Claes förtydligande "själslig dunk". Här finns en implicit koppling mellan manlighet och våld i berättelsen.
 24. Lundgren (1993), Connell (1987), Gherardi (1994, 1995), Hearn & Parkin (2001).
- LITTERATUR**
- ACKER, JOAN (1990) "Hierarchies, Jobs, Bodies: A Theory of Gendered Organizations", *Gender & Society* vol. 4, no. 2.
- (1992) "Gendering Organizational Theory", Albert J. Mills och Peta Tancred (red.) *Gendering Organizational Analysis*, Sage.
- (1999) "Gender and Organizations" (i *Handbook of Feminist Sociology*), kurskompendium, Organisationsteorier med feministiskt perspektiv 1999, Centrum för kvinnoforskning, Stockholm.
- ACKER, JOAN & VAN HOUTEN, DONALD (1999) *Regimes of Inequality: Gender, Class and Race Politics in Organizations*, opublicerat manus, May 1999 version, Department of Sociology, University of Oregon.
- ADKINS, LISA (1995) *Gendered Work. Sexuality, family and the labour market*, Open University Press.
- ALVESSON, MATS & DUE BILLING, YVONNE (1999), *Kön och organisation*, Studentlitteratur.
- ANDERSSON, SUSANNE (2000) *Status, auktoritet och hegemonisk maskulinitet – om organiserande och genusordnande processer inom en närpolisorganisation*, Stockholms universitet: Centrum för kvinnoforskning, Rapport nr 21.
- (2001) "Konstruktion av "vi" som en genusordnande och homosocial praktik", paper presenterat vid workshopen *Doing gender in organisations – med exempel från Finland, Norge och Sverige*, 10 – 11 september, Centrum för kvinnoforskning, Stockholm.
- BARTKY, SANDRA LEE (1990) *Femininity and Domination. Studies in the Phenomenology of Oppression*, Routledge.
- BENDER, CHRISTINE (1999) "Behov och ideologi – socialt arbete med misshandlade kvinnor", Evy Gunnarsson & Astrid Schlytter (red.) *Kön och makt i socialt arbete*, Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet, Rapport 91-1999.
- BOURDIEU, PIERRE (1977) *Outline of a theory of practice*, Cambridge University Press.
- BRANTE, THOMAS (1987a) "Sociologiska föreställningar om professioner", Ulla Bergryd (red.) *Den sociologiska fantasin – teorier om samhället*, Rabén & Sjögren.
- (1987b) "Om konstitueringen av nya vetenskapliga fält – exemplet forskning om socialt arbete", *Sociologisk Forskning* nr 4.
- BRANTSÄTER, MARIANNE & WIDERBERG, KARIN (red.) (1992) *Sex i arbeid(et)*, Tidens forlag.
- BUTLER, JUDITH (1990) *Gender Trouble. Feminism and the subversion of identity*, Routledge.
- CONNELL, ROBERT W. (1987) *Gender and Power. Society, the Person and Sexual Politics*, Polity Press.
- (1995) *Masculinities*, Polity Press.
- COCKBURN, CYNTHIA (1983) *Brothers: Male Dominance and Technological Change*, Pluto Press.
- (1991) *In the Way of Women. Men's Resistance to*

- Sex Equality in Organizations*, MacMillan Press Ltd.
- DAVIES, CELIA (1995) *Gender and Professional Predicament in Nursing*, Open University Press.
- EGELAND, CATHRINE (2001) "Bergsklättrarskan och de militanta lesbiska feministerna. Om könsbarriärer och jämställdhet inom akademien", *Kvinnovetenskaplig tidskrift* nr 1.
- EINARSDOTTIR, TORGERDUR (1997) *Läkaryrket i förändring. En studie av den medicinska professionens heterogenisering och könsdifferentiering*, monografi från sociologiska institutionen, Göteborgs universitet, nr 63.
- ERIKSON, BJÖRN (2000) *Enkla och komplexa samhandlingssystem. Bidrag till en strukturell handlingsteori*, arbetsrapport, nr 3, Institutionen för samhällsvetenskap, Örebro universitet.
- ERIKSSON, KRISTINA (1996) "Den kropps-, köns- och sexualitetslösa arbetstagaren", paper presenterat vid konferensen *Frø og frukter. Nordisk kvinne- og kjønnsforskning idag*, 21-23 november, Oslo.
- (2001) "Vad "gör" läkare egentligen? Läkarskapande tal och konstruktion av kön", paper presenterat vid *Sociologförbundets årsmöte*, 25-26 januari, Uppsala.
- ERIKSSON, MARIA (2001a) *Att "göra" kön – om organisationsteorier och familjerättssekreterare*, Centrum för kvinnoforskning, Stockholms universitet, Rapport nr 22.
- (2001b) "Om vårdnad, boende och umgänge", Barbro Metell (red.) *Barn som ser pappa slå*, Förlagshuset Gothia.
- ERIKSSON, MARIA & HESTER, MARIANNE (2001) "Violent Men As Good-Enough Fathers? A look at England and Sweden", *Violence Against Women* vol. 7, no. 7.
- FLORIN, CRISTINA (1990) *Kampen om katedern: feminiserings- och professionaliseringsprocessen inom svenska folkskolans lärarkår 1860 – 1906*, Acta Universitatis Umensis, 82, Umeå Universitet.
- GANETZ, HILLEVI (1998) "Media och (populär-)kultur", *Sociologisk forskning* nr 3-4.
- GHERARDI, SILVIA (1994) "The Gender We Think, The Gender We Do in Our Everyday Organizational Lives", *Human Relations* vol. 47, no. 6.
- (1995) *Gender, Symbolism and Organizational Cultures*, Sage.
- GIDDENS, ANTHONY (1984) *The Constitution of Society*, Polity Press.
- GOFFMAN, ERVING (1959) *The Presentation of Self in Everyday Life*, Doubleday.
- HEARN, JEFF & PARKIN, WENDY (1987) "Sex" at "Work": *the Power and Paradox of Organization Sexuality*, Wheatsheaf & St. Martin's.
- (2001) *Gender, Sexuality and Violence in Organization. The Unspoken Forces of Organization Violation*, Sage.
- HEARN, JEFF, SHEPPARD, D., TANCREDD-SHERIFF, P. & BURELL, G. (red.) (1989) *The Sexuality of Organization*, Sage.
- HESTER, MARIANNE & RADFORD, LORRAINE (1996) *Domestic violence and child contacts arrangements in England and Denmark*, Policy Press.
- HOLMBERG, CARIN & BENDER, CHRISTINE (1998) *Våld mot kvinnor – män i kris. En kartläggning av verksamheten på sju kvinnojourer och tre mansjourer 1997*, Socialstyrelsen, SoS-rapport 1998:6.
- HUGEMARK, AGNETA (1994) *Den fängslade marknaden. Ekonomiska experter om välfärdsstaten*, Arkiv förlag.
- HYDÉN, MARGARETA (2000) *Samarbetssamtal – socialt arbete med föräldrar*, Socialstyrelsen, SoS-rapport 2000:7.
- HAAVIND, HANNE (red.) (2000) *Kön och tolkning. Metodiska möjligheter i kvalitativ forskning*, Natur & Kultur/Gyldendal.
- HØJGAARD, LIS (1997) "Working Fathers – Caught in the Web of the Symbolic Order of Gender", *Acta Sociologica* vol. 40, no. 3.
- JOHANSSON, ULLA (1997) "Den offentliga sektorns paradoxala maskuliniseringstendenser", Elisabeth Sundin (red.) *Om makt och kön i spåren av offentliga organisationers omvandling*, SOU 1997:83.
- JÄRVINEN, MARGARETHA & BERTILSSON, MARGARETA

- (1998) *Socialkonstruktivisme. Bidrag til en kritisk diskussion*, Hans Reitzels Forlag.
- KANTER, ROSABETH MOSS (1977) *Men and women of the corporation*, Basic Books.
- KESSLER, SUZANNE & MCKENNA, WENDY (1978) *Gender: An Ethnomethodological Approach*, The University of Chicago Press.
- KORVAJÄRVI, PÄIVI (1998) *Gendering Dynamics in White-Collar Work Organizations*, Acta Universitatis Tamperensis 600, University of Tampere.
- KVANDE, ELIN (1998a) "Konstruksjon av maskulinitet i organisasjoner under endring", *Sosiologi i dag* årg 28, nr 3.
- (1998b) *Paradoxes of Gender and Organizations – Gender, Organization and Change*, Dr. polit – avhandling. Institutt for sosiologi og statvitenskap, Norges Teknisk-naturvitenskapelige universitet, Trondheim.
- KVANDE, ELIN & RASMUSSEN, BENTE (1993) *Nye kvinneli. Kvinner i menns organisasjoner*, Ad Notam Gyldendal forlag.
- (1995) "Women's Careers in Static and Dynamic Organizations", *Acta Sociologica* vol. 38, no. 2.
- LAQUEUR, THOMAS (1990) *Making Sex. Body and Gender from the Greeks to Freud*, Harvard University Press.
- LILJESTRÖM, MARIANNE (1990) "Institutionaliserad heteroseksualitet och undersökningen av köns-system", *Kvinnovetenskaplig tidskrift* nr 4.
- LINDGREN, GERD (1992) *Doktorer, Systrar och Flickor*, Carlssons bokförlag.
- (1999) *Klass, kön och kirurgi – relationer bland vårdpersonal i organisationsförändringarnas spår*, Liber AB.
- LUNDGREN, EVA (1993) *Det får da være grenser for kjønn. Voldelig empiri og feministisk teori*, Universitetsforlaget.
- (2001) *Ekte kvinne? Identitet på kryss og tvers*, Pax forlag A/S.
- LUNDGREN, EVA & ELDÉN, ÅSA (2001) "Religion, seksuelliv og identitetskonstruering", Eva Lundgren, *Ekte kvinne? Identitet på kryss og tvers*, Pax forlag A/S.
- MACKINNON, CATHERINE (1987) *Feminism Unmodified. Discourses on Life and Law*, Harvard University Press.
- MAGNUSSON, EVA (2000) "Party-political rhetoric on gender equality in Sweden: The uses of uniformity and heterogeneity", *Nora* vol. 8, no 2.
- MIRZA, HEIDI SAFIA (red.) (1997) *Black British Feminism. A reader*, Routledge.
- NORDGREN, MARGRETH (2000) *Läkarprofessionens feminisering. Ett köns- och maktperspektiv*, ak. avh., Statsvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet.
- PATEMAN, CAROLE (1989) *The Disorder of Women*, Polity Press.
- PRINGLE, ROSEMARY (1998) *Sex and Medicine. Gender, Power and Authority in the Medical Profession*, Cambridge University Press.
- RESKIN, BARBARA & PADAVIC, IRENE (1994) *Women and Men at Work*, Pine Forge Press.
- RESSNER, ULLA (1986) *Den dolda hierarkin – om demokrati och jämställdhet*, Rabén & Sjögren.
- ROMAN, CHRISTINE (1994) *Lika på olika villkor. Könssegregering i kunskapsföretag*, Symposion Graduale.
- SAVAGE, MIKE & WITZ, ANNE (1992) *Gender and Bureaucracy*, Blackwell Publishers.
- SCHLYTTER, ASTRID (1999) "Den villkorliga frigörelsen", Evy Gunnarsson & Astrid Schlytter (red.) *Kön och makt i socialt arbete*, Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet, Rapport 91-1999.
- SMITH, DOROTHY E. (1987) *The Everyday World as Problematic: a Feminist Sociology*, Northeastern University Press.
- STRANDELL, HARRIET (2000) "Identitet eller interaktion – perspektiv på innebörder av kön", Hanne Haavind (red.) *Kön och tolkning. Metodiska möjligheter i kvalitativ forskning*, Natur & Kultur/ Gyldendal.
- SUNDIN, ELISABETH (1998) *Män passar alltid? Nivå- och organisationspecifika processer med exempel från handeln*, SOU 1998:4.
- SØNDERGAARD, DORTE MARIE (1994) "Køn som

- metaprincip”, *Kvinder, Køn & Forskning* nr 3.
- (1999) ”Destabilising Discourse Analysis. Approaches to Poststructuralist Empirical Research”, Inge Henningsen (red.) *Køn i den akademiske organisation*, arbejdsrapport nr. 7, Københavns universitet.
- THURÉN, BRITT-MARIE (1996) ”Om styrka, räckvidd och hierarki samt andra genusteoretiska begrepp”, *Kvinnovetenskaplig tidskrift* nr 3-4.
- WAHL, ANNA (1992) *Kvinnliga civilekonomers och civilingenjörers karriärutveckling. Könsstrukturer i organisationer*, Graphic Systems AB.
- (1996) ”Företagsledning som konstruktion av manlighet”, *Kvinnovetenskaplig tidskrift* nr 1.
- (1998) ”Könsordning, ledarskap och sexualitet i organisationer”, Anna Wahl, Charlotte Holgersson, Pia Höök *Ironi & Sexualitet. Om ledarskap och kön*, Carlssons.
- WEST, CANDANCE & FENSTERMAKER, SARAH (1993a) ”Ethnomethodology and ‘Idealist Determinism’: Reply to Wilson”, Paula England (red.) *Theory on Gender/Feminism on Theory*, Aldine de Gruyter.
- WEST, CANDANCE & FENSTERMAKER, SARAH (1993b) ”Power, Inequality and Accomplishment of Gender: An Ethnomethodological View”, Paula England (red.) *Theory on Gender/Feminism on Theory*, Aldine de Gruyter.
- (1995) ”Doing Difference”, *Gender and Society* vol. 9, no. 1.
- WEST, CANDANCE & ZIMMERMAN, DON (1987) ”Doing Gender”, *Gender and Society* vol. 1, no. 2.
- WIDERBERG, KARIN (1996) ”Women’s experiences – text or relation? Looking at research practices from a sociological and feminist perspective”, *Nora* no. 2.
- WILLIAMS, CHRISTINE L. (1995) *Still a Man’s World. Men who do Women’s Work*, University of California Press.
- WINTHER, MARIANNE JØRGENSEN & PHILLIPS, LOUISE (2000) *Diskursanalys som teori och metod*, Studentlitteratur.
- WITZ, ANNE (1992) *Professions and Patriarchy*, Routledge.
- ÖBERG, LISA (1996) *Barnmorskan och läkaren. Kompetens och konflikt i svensk förlossningsvård 1870 – 1920*, Ordfronts förlag.

SUMMARY

The article discusses how respondents from two professional groups – medical doctors and family law secretaries – ”do” gender when they talk about and (re)present themselves in their professional and organisational contexts. The respondents’ stories about themselves as professionals and their professional work are analysed as gendered and gendering organisational practices. On the one hand gender is perceived as irrelevant in these professional contexts. On the other hand the respondents simultaneously talk about a mix of genders in positive terms. The paradox mentioned above is our analytical point of entry and by discussing how ”gender neutrality” and ”the good mix of genders” are constructed and related to each other we want to contribute to an increased knowledge about tightly interwoven construction processes of gender, organisation and profession. In the article we show different ways of reading and presenting inter-interviews, exemplify the variety of processes of gender construction in our empirical material as well as show how the analysis of one ”case” of doing gender can be elaborated.

A complementary gender dichotomy seems to be a culturally hegemonic frame for doing gender and it seems to be a stable condition for the organisation-, profession- and gender-constructing processes we are discussing here. It is primarily stability that is in focus in the article. However, we also point out examples of how hegemonic constructions of gender are challenged. Through the analysis we demonstrate among other things how closely

the processes mentioned above are interwoven with a naturalised heterosexuality. We also show how the paradox – ”gender is irrelevant, but gender matters” – is dissolved either through the construction of gender as something else than professionalism, or through the construction of gender differences as contributing to professionalism. Regardless of whether gender is ”done” irrelevant or relevant to professionalism,

gendered power structures remains a non-issue.

KRISTINA ERIKSSON

MARIA ERIKSSON

Sociologiska institutionen

Uppsala universitet

Box 821

751 08 Uppsala

kristina.eriksson@soc.uu.se

maria.eriksson@soc.uu.se